

VII

НОВИ СВЕТ БОЖИЈИ

Други Христов долазак је догађај од бескрајне ширине и дубине; њиме настаје коренити преврат у физичком и духовном свету. Сва есхатолошка довршења означавају нестајање старог, греховног, и настајање новог, праведног света Божијег. Тај чудесни прелом (црквенословенски: „*накибитије*“, грчки: „*палингенесија*“) означава, у ствари, увир, уливање земаљске историје у небеску надисторију. Парусија је прелаз, скок, у вечност раја или пакла. Есхатологија је, према томе, сасвим конкретна. Нови свет је успостављање првобитне Цркве. Нови свет је стваран (у смислу више есхатолошке реалности), не у смислу наивног или еволуционог материјализма. „Свет у који ћемо доћи у будућности Исуса Христа није неки други него овај исти свет, али који је у старом облику прошао и постао нови“.¹

1.

Ново небо и нова земља, о којима се говори нарочито изразито у II Петр. 3, 5 и Откр. 21, 1, који настају после нестајања старог неба и старе земље, није уништење космичких стихија, него означава корениту, суштствену измену њиховог начина постојања. О тоталном уништењу космоса нигде се у Библији не говори. Глаголи који се употребљавају за означавање овога нестајања — настајања су: „*пролазити*“, „*разрешити*“, „*растопити*“. Они указују на корениту измену садашњег састава природе (твари)². На измену указује донекле и упоредба будуће огњене катастрофе са ранијом воденом катастрофом: потопом се није уништио свет, него се само изменио у своме постојећем, пре свега дубоко-унутарњем, саставу. Треба, при том, имати у виду узрочност и следственост нестајања и на-стајања. Руски теолог Свјетлов мисли да је тај однос органски тако повезан да је нови свет својеврсни плод старог.³ Нови свет је нов, (каинос), у смислу савршен (савршено нов, чудесан): „*Али чекамо по обећању његовом нова небеса, и нову земљу, где правда обитава*“ (II Петр. 3, 13). То је, дакле, свет из кога је удаљена свака „*неправда*“ (под којом се подразумева свако несавршенство). Стари свет је застарео и грехом руиниран до те мере. Но

¹ E. Thurneysen, *Christus und seine Zukunft*, Zw. d. Zt., 1931, s. 209.

² Видети: Виноградов, *ib.* с. 285.

³ Свјетлов, *Апостоли*, вып., 2., с. 430.

свет се не може обновити из себе самог (како на пр. мисли Е. Гидер, а донекле и Свјетлов) него свемогућом Божијом силом и тако постаје преображена васиона, промењени космос. Свети оци ову чињеницу често истичу, Тако Св. Кирило јерусалимски каже: „Господ ће савити небеса не да би их уништио него да би их васпоставио у бољем виду“. Св. Иринеј прецизира: „Не уништава се суштина твари него само оно у чему је наступило њено растројство“ (Цит. по свјетову). Слично учи и Бл. Јероним и други. Црква је на Петом васеленском сабору осудила Оригеново учење да ће нови свет бити створен из ничега (ex nihilo) и утврдила, на основу библијске вере, истину о *преображењу* постојећег у светости и лепоти. Како се то може разумети? Старо, а ново? Небо исто, а друго; земља иста, а друга? Оно што је некад било постаје оно што није никад било. „Нова творевина, каже Златоуст, није само прелаз из небитија у битије, него и прелажење из постојећег у боље стање. Бог твори ново не само кад нешто саздаје из ничега, из раније непостојећег, но и тада кад исправља и очишћава већ постојеће које је било покварено и оскверњено“.⁴ Ради се о чудесном *пресаздању* онога што је било у оно што ће бити. Наравно, нови космос није ниуком виду онај стари који је био само у неком побољшаном облику, него је нов квалитативно, иако не супстанцијално, други (а не само друкчији). Нови свет је са старим неупоредив, због чега га Св. ап. Павле назива неописивим (I Кор. 2, 9). Зато неки покушаји да се новонастала хармонија представи антропоморфно, поред оправдане тежње за приступачношћу, нису много успели. Треба се чувати сваког буквализма. То могу бити, у најбољем случају, побожна мишљења, али не догматски ставови. Такав је на пр. познати спис Св. Ефрема Сиријанца „*О рају*“, где се нови свет описује бојама и категоријама садањег света у узвишеном виду, а и неки други. Овај и слични списи заслужују пажњу, јер су, у већини случајева, надахнути продори у божанске тајне и горући жељом да се трансцендентна будућност дочара упечативим и блиским описима. Међутим, треба стално имати у виду другост и апсолутну савршеност (а не само друкчијост и усавршеност) новог света Божијег. Тај свет је Божије ново твораштво, а не поправка старог. О томе је реч у Откривењу: „*Ево, све чиним новим*“ (21, 5). Све је, дакле, ново. Овде се наглашава не само то да сем Бога нема Творца који би могао створити нови свет, него и то да га Он, чином Своје свемоћи поново ствара савршено новим.

2.

У садржај новог света Божијег улази унугарње богатство личности и позитивна социјална стварност човечанства.

Човек (и човечанство) заузима прво место у творењу новог света (антропологија је основ космологије). Христос се оваплотио првенствено ради спасења људи. Човек, иако саставни део читаве Божије творевине, својом богоизабраношћу издваја се из ње. Није

⁴ Св. Златоуст, *ib.*, с. 379.

ли он још и при првом стварању света назван круном те творевине. (I Мојс. 1, 26). Али Падом у Адаму човек се стропоштао у ништину, а сада га, у новом творењу, Бог уздиже у неисказане висине. Христос преображава човека у ново, савршено биће. „Једино се у Њему (Христу) и Њиме човек преображава у савршеног човека. Ван Њега, и без Њега, човек увек заувек остаје недовршен и несавршен, остаје кукавно полубиће или наказно као биће. Једино са Њим и у Њему човек се причешћује свебића, и улази у Царство вечне божанске истине, љубави и радости“.⁵ Подлога тога савршенства, коју Бог изграђује у човеку, јесте, пре света, вера (у дубоком и широком опсегу тога појма). Вера је дело Божије у човеку. „Јер делима закона ниједно тело неће се оправдати пред њим.

... А сада се без закона јавила правда Божија, посведочена од Закона и Пророка. И то правда Божија кроз веру у Исуса Христа за све и на све који верују... И оправдаће се даром, благодаћу његовом, кроз искупљење које је у Христу. Којега одреди Бог да буде крвљу својом жртва помирења кроз веру да покаже своју правду опроштењем пређашњих грехова“ (Рм. 3, 20—24). Бог ствара верника као савршеног човека, који прима тај стваралачки дар од Бога и њиме постаје „мали Бог“ у новом космосу „великога Бога и спаса Исуса Христа.“ Вера је натприродни прелаз у одлучно промењени живот, који није више само „основа свега чему се надамо, и потврда ствари невидивих“ (Јевр. 11, 1), него „гледање лица Његовог“ (Откр. 22, 4), тј. познавање Бога као живота у Богу. Вером се постиже заједница са Христом (Јевр. 3, 14; Еф. 2, 21), јер се учествује у ономе што припада Христу (Златоуст). Тек у таквом степену вере могуће је рећи да „знамо да кад се покаже бићемо као и он, јер ћемо га видети као што јест“ (I Јн. 3, 12). Вера је, значи, стваралачка промена човековог бића, која, остварујући се практично донекле и на земљи у љубави (врлинама) (Лк. 2, 30), тек у новом свету досеже у пун живот у Христу, постиже пуну заједницу са Тројицом.

Нови свет садржи и спољашње услове и односе у којима спасени обитавају. Ти односи, као резултат индивидуалне унутарње промене, и сами ће се коренито изменити. Постаће квалитативно друкчији, савршени. Неће бити мучења, и израбивања, сиромаштва и јада. Испуниће се, на узвишени начин, пророчка реч: „Све долине нека се испуне, и све горе и брегови нека се слегну; и што је било криво нека буде право, и хрпави путеви нека буду глатки; и свако ће тело видети спасење Божије“ (Лк. 3, 5—6). Сиромашни ће постати богати (Лк. 6, 20), последњи ће бити први (Мк. 10, 3), мали ће се узвисити (Мт. 18, 4), гладни ће се наситити (Лк. 6, 21), уморни ће се одморити (Мт. 11, 28); они који плачу ће се утешити (Лк. 6, 21), хроми ће проhodати, губави се очистити, заробљени ће се ослободити, слепи прогледати, тупи упознати Реч Божију (Мт. 11, 5; Лк. 4, 18), кротки ће владати (Мт. 5, 5), чланови малог (незнатног) стада ће царовати (Лк. 12, 32), мртви ће оживети (Лк. 11, 5), покајаним грешницима ће се опростити (Мт. 6, 14), чисти срцем ће Бога видети

⁵ Архим. Јустин, *Догматика*, III, с. 38.

(Мт. 5, 8), који су остали без куће добиће дворове (Мт. 19, 28). Бог ће верујућима дати велику награду (Лк. 14, 14, Мт. 5, 12). Неће, дакле, бити оскудице и борбе за опстанак.⁶ Нестаће: неправедна друштвена устројства, мржња, злочини, пакости, подвлае, понижења; настаће: правда, слобода, врлина, блаженство.

Не може се, према томе, порећи да нова старност, још и као антиципација, не угрожава и потиरे мртви стереотип овога света, да не узбурка његове устајале колотечине, да не руши и на социјалном плану његове пњиле плодове греха. Под утицајем есхатолошког очекивања нове стварности исплетене су, наравно преурањене и погрешне, теорије и партије за остварење правде, још на земљи (Хилијазам, Томас Минцер, социјалне утопије, револуције). Енгелс тумачи идеје Царства Божијег искључиво историјско-социолошки и сматра да је оно заметак првог „комунизма“ („комунизам светих“). „Прва „комунистичка“ месијанска општина, каже он образовала се у Јерусалиму“.⁷ Царство Божије сигурно и као идеја-очекивање угрожава греховна земаљска царства, а као потпуно остварење их сасвим негира и поништава. Владика Николај Велимировић је код нас први изнео тезу о „револуционарном карактеру“ Цркве као виду Царства Божијег. „Црква Христова, каже он, од почетка носи револуционарни карактер. И у колико је Црква у исотрији стајала ближе Христовом идеалу у толико се очигледније испољавао тај њен револуционарни карактер. У добу кад би се Црква, под неодоливом прашином времена, оклизнула у низине обичних људских установа, њена револуционарна боја бледела је. На револуцији, од револуционара саздана, у револуционисању човечанства показала је Црква свој највећи сјај... Неко ће рећи, да је Христос био против спољашње револуције, да је он тежио само да револтира душу људску против сопствене слабости и сопственог греха, те да на тај начин изазове само једну унутарњу, моралну револуцију, која носи и искључиво индивидуални карактер не додирујући социјални живот у целини. Но то ће рећи онај ко није упознат са психологијом револуције, нарочито са револуцијама с верском инспирацијом. Свакој оваквој револуцији мора да претходи једна револуција унутра, у душама људским. Спољашња револуција коју је хришћанство извело у свету, само је природна последица унутрашње револуције, коју је посејао Оснивач хришћанства за три године свога јавног делања“.⁸ Превратне примене ове хришћанске „револуционарности“ без „вертикалне“ есхатолошке димензије ствара нерешиву кризу. Нови свет претпоставља катастрофу овога света, који се са његовим уређењима и структурама отпадио од Бога и представља оличење антибожних бунтова. У вечну хармонију новог света Божијег не могу ући државна и социјална уређења која носе у себи убиствене ратове и покоље, окове и тамнице, мржњу и неправду.

⁶ J. Jeremias, *ib.*, 219—220.

⁷ Енгелс, *Порекло хришћанства*, Београд, 1954, с. 328.

⁸ Еп. Николај Велимировић, *Изнад греха и смрти*, Београд, 1914, с. 167.

Нови свет је истоветан са Црквом као Царством Божијим. То је у пуности остварена и испуњена Црква Христова. Она која је била на земљи у кенози Искупљења, сад се открива у плироми Царства, у чији састав, поред људи као „уди тела Христовог“, улазе и анђели. Црква је јединство анђела и људи; у неком тајанственом и савршеном виду. О томе се у канону бестелесним силама каже: „Тебе величамо, Христе, који си на неисказив начин уредио једну Цркву од анђела и људи, и сјединио небеско са земаљским“.⁹ Постигне се жуђени циљ: „За остварење пуноте времена, да се све састави у Христу, оно што је на небу и на земљи у Њему“ (Еф. 1, 10). Ово архимандрит Јустин тумачи на одлучни начин: „Све је саздано као Црква: сва васиона, сви светови и сва бића у њима. Све твари и нису друго до овештаствене мисли и силе Бога Логоса“.¹⁰ Некада отуђени свет постаје сада домаћи Богу, постаје подручје Његове владавине, постаје Царство Божије. У то Царство, кроз Христа као Цркву, улазе оправдани, верници. Тако Св. Атанасије Велики каже: „Ми се спасавамо као сутелесници Бога Логоса“.¹¹

То је зацарење Христа у онима који су поверовали Еванђељу. То је плод дејства оне проповеди, којом се шири власт Христова у свету, сходно речима заповести: „Даде ми се свака власт на небу и на земљи. Идите дакле и научите све народе крстећи их у име Оца и Сина и Светога Духа“ (Мт. 28, 18—19). Та проповед еванђеља Царства „по целој васелени за сведочанство свим народима“ (Мт. 24, 14), чини предуслов овога зацарења. Сваки, по речима Апостола, „зида“ (тј. остварује) на Христу, „јер темеља другога нико не може поставити осим постојећег, који је Исус Христос. Ако ли ко зида на овоме темељу злато, сребро, драго камење, дрва, сено, сламу, свачије ће се дело огњем испитати какво је (I Кор. 3, 10—15). „То огњено проверавање, на сликовитом језику Апостола, је критеријум последњег, свеопштег збивања.¹² При томе се дело евангелизације не разматра искључиво у светлости личних заслуга и судбина, казни и награда, него има и објективно, надлично, есхатолошко значење. Не ради се само о субјективном достигнућу, него и о Божијој енергији (благодати) живота, која се остварује дејством проповеди Еванђеља под утицајем Св. Духа.

Црква као Царство Божије, савршена духовна творевина, назива се у Откривењу Градом, Новим Јерусалимом који силази с неба. „И видех град свети, Јерусалим нови где силази од Бога с неба као невеста украшена мужу своме“ (Откр. 21, 2). Тај Град је слика, новог света као Цркве. Нови свет је постао Свети Град, што значи да нема више профаног, деобе на свете и несвете сфере, него је све сакрално. „Силази с неба“ нова твар непосредног Божијег стваралаштва. Под сликом Новог Јерусалима подразумева се Небеска Црква (надцрква) у новом свету. Јерусалим је, у својој историјској датости симболизовао Будућу Цркву.“ У њему се, како запажа Бул-

⁹ Служба 8 новембра, Песма 9.

¹⁰ Архм. Јустин, *ib.*, с. 47.

¹¹ Св. Атанасије Велики, *Contra arian.*, III, 61.

¹² С. Булгаков, *Агнец Божий*, I, Париж, 1933, с. 457.

гаков, пројектују сви „образи“ (ликови) како земаљског торжества Израила, његовог месијанског царства, тако и уопште Царства Божијег на земљи¹³. Корени тога веровања леже у целом свештено-историјском значењу овога града, са његовим средоточијем у храму као јединственом месту поклонeња Богу, као што је означено код Езекила: „И рече ми (анђео): сине човечији, ово (Јерусалим) је место престола мога и место стопа ногу мојих, где ћу наставати усред синова Израилових до века; и дом Израилов неће више скривати свето име моје“ (Јез. 43, 7). То је, у праобразу, небеска и узвишена, Црква коју св. ап. Павле назива Сионом, градом живог Бога, небеским Јерусалимом (Јевр. 12, 22—23). Ова типологија је још више потенцирана и објашњена упоређењем Светога Града са „Невестом“ која је „украшена мужу своме“, тј. Христу. Невеста је у Откривењу синоним за Цркву (нарочито изразито у 19, 7—8). Јаковлев, тумачећи овај симбол, конкретизује: „Црква Христова је свето сословије (братство) праведника, духова и душа вечно блажених и украшених свим савршенствима светости“¹⁴. То је испуњење наде страдајуће и војствујуће Цркве у овоме свету. Наступа светост и светлост.

Нова творевина је света. У њу не може да уђе ништа несвето: „А страховима и невернима и нечистима и убицама и блудницима, врачарима и идолопоклоницима, и свима лажма, њима је удео у језеру што гори огњем и сумпором, што је смрт друга“ (Откр. 21, 7—8). Дистанцирање је оштро, апсолутно. Сада више нема исправљања. Ситуација је коначна. Свети су постали домаћи Богу (Еф. 2, 19), док су несвети, одбачени.

Светлост је, по Откривењу, друга битна карактеристика Светог Града, Цркве. „И има славу Божију, и светлост његова беше слична драгом камену, као камену јаспису кристалном (Откр. 21, 11). Небески Јерусалим испуњен је зрачењем светлости Вишнога која се појавила у догађају Преображења Богочовека Христа на Тавору. О њој су писали богомудри исихасти (Св. Симеон Нови Богослов, Св. Григорије Палама и др.). На Тавору се та светлост појавила у лицу Сина Божијег само пред тројицом ученика, а сада залива читаву нову васиону. Бог је Извор светлости у Светом Граду. Светлост је знак славе Божије о чему је још Исаија пророковао: „Неће ти више бити сунце видело дану, нити ће ти сјајни месец светлити; него ће ти Господ бити видело вечно и Бог твој биће ти слава“ (Ис. 60, 19—20). Сада се то испунило. По речи Апостоловој: „А ми сви који откривеним лицем одражавамо славу Господњу, преображавамо се у тај исти лик, из славе у славу, као од Духа Господа“ (II Кор. 3, 18).

4.

Пунота новог света обелодањује се у предавању Христовог Царства Богу Оцу: „Онда крај (пунота), кад преда (Христос) Царство

¹³ С. Булгаков, *Апокалipsis Иоанна*, Париж, 1948, с. 216.

¹⁴ Јаковлев, *ib.*, с. 757.

Богу и Оцу, кад укине свако поглаварство и сваку власт и силу. Јер Он треба да царује док не положи све непријатеље своје под ноге своје“ (I Кор. 15, 24—25). О томе каже Златоуст: „Када непријатељи буду положени под ногама Сина, а Он буде владао над свима, неће дејствовати насупрот Оцу, него ће сачувати савршено јединство с Њим“.¹⁵

Цркве, као дародавке и посреднице Христове благодати, више неће бити. „И цркве не видех у њему (Небеском Граду): јер је њему црква Господ Бог сведржител, и Јагње (Христос). И град не потребује сунца ни месеца да светле у њему; јер га слава Божија просветли и жижак је његов Јагње (Откр. 21, 22—23). За разумевање овога ишчезнућа треба, пре свега, имати у виду симболичност старозаветног Јерусалима и Храма у њему. Оно чиме се одликовао историјски Јерусалим, оно по чему је био назван светим градом — јесте храм у коме је Бог, преко видивих знакова и дејстава, објављивао Своје присуство. Храм, као зграда-богостоља, био је потребан за земаљске људе, обучене у физичко тело, да би им се кроз симболе, речи и обреде саопштиле божанске истине. У Горњем Јерусалиму, у коме су праведници са прослављеним духовним телом, такво посредовање храма неће више бити потребно. Та посредничка улога у новом свету престаје, јер је пуна близост Богу непосредно остварена (I Кор. 13, 12). Проповедања и чинодејствовања — неће више бити потребна. Циљ црквене службе је постигнут: *За усавршавање светих у делу служења, за сазидање тела Христовог; док не достигнемо сви у јединство вере и познање Сина Божијег, у човека савршена, у меру раста пуноте Христове“* (Еф. 4, 12—13). Сада је Бог непосредни просветитељ. Постигнут је највиши степен богопознања је највиши степен богопознања и богоподобја. „Као што је Христос, по Својој Божанској природи, достигао јединство са Богом Оцем, тако и верујући у Њега сад достижу општење са Њим, имајући непосредно учешће у животу и слави Бога Оца.“¹⁶ То је учешће у Тројичном Богу кроз, одблесак и сијање Божије у души, која се помоћу чистоте сјединила са Богом, те јој није потребно да слуша другога како би се учила, јер она, блажена, у себи самој носи вечнога Логоса, Водича и Просветитеља“.¹⁷

Не можемо знати саму динамику новог света, хармонију блаженства, јер је то тајна за сада недокучива. Но са сигурношћу можемо претпоставити да је *вечни живот неизрециво ставаралаштво*, саобразно различитим благодатним даровима оних који га живе. У материјалима из којих је саздан Нови Јерусалим треба, по мишљењу тумача, видети врлине, карактеристике и дејства припадника новог Божијег човечанства. Ти материјали: јаспис, злато, сафир, халкидон, смарагд, сардоникс, сард, хрисолит, вирил, топаз, хрисопрас, јакинт, аметист (Откр. 21, 18—20) — односе се, симболички, на различна, али увек савршена, својства припадника Светога Града (Јаковлев). Тај живот, свакако, није монотонија, него активна полифонија савршенства. „*Да буде Бог све у свему“* (I Кор. 15, 28).

¹⁵ Св. Златоуст, *Тоулк. књ Посл. I Кор.*, с. 348.

¹⁶ Виноградов, *ib.*, 292.

¹⁷ Св. Јован Лествичник, *Лествица*, Београд, 1963, с. 222.